

HVAD MENER AMASSA?

Af førstelærer *Harald Bertelsen*

Første gang, jeg rejste til Grønland som lærer, måtte jeg i utide forlade en militærlejr, hvor jeg var til omskoling. Efter at være trukket i civilt tøj, gik jeg ud på øvelsестerrænet for at finde min afdeling og sige pænt farvel til mine befalingsmænd, og jeg spurgte mig for hos en fremmed officer, der til gengæld for sine oplysninger nok kunne lide at vide, hvorfor jeg optrådte civil. Jeg forklarede ham kort, at jeg snart skulle rejse til Grønland. Det udløste i begejstrede vendinger ønsker om held og lykke med gerningen, og halvt vendt mod sit måbende mandskab, halvt mod mig holdt han på stående fod en kort og fyndig tale isprængt udtryk som „at vise flaget“ og „være sit land til ære“.

Uvant med store ord, som vi danske som regel er uden for selskabstalernes kreds, stod jeg og krummede tærne i skoene og ønskede mig langt væk. Man kan sige, at ønsket blev opfyldt. Jeg havnede i det mindste et godt stykke nord for polarkredsen i en by, hvor jeg som den første danske lærer på stedet skulle i gang med at lære børnene i skolen mit modersmål. Jeg kunne ikke et ord grønlandsk og var derfor henvist til en særdeles direkte undervisningsmetode, samtidig med at jeg var afskåret fra at føre dybsindige samtaler med mine elever.

Kort tid efter, at jeg var begyndt, fik jeg første gang lejlighed til at mindes officerens ord. Jeg sad i klassen og underviste, da jeg blev afbrudt af en dreng, som spurgte mig: „anitsiardlanga?“ Jeg begreb ikke et muk af, hvad han sagde, og så mig snart nødsaget til at fortsætte undervisningen. Men det blev nu ikke til meget, for med små mellemrum blev jeg afbrudt af et stadig inderligere „anitsiardlanga-ait?“ Langt om længe kom en af den ulykkelige drengs kammerater ham til undsætning og tolkede klart og tydeligt hans kvaler med et „Amassa skal skide!“

Det lykkedes mig nogenlunde at holde på alvoren, og Amassa gik sin befrielse i møde.

Nu er det ikke umiddelbart indlysende, hvor officerens opbyggelige ord kommer ind i billedet, og de dukkede da også først op efter en længere tankerække. Jeg spekulerede over, hvor min sprogbegavede elev havde sit gloseforråd fra, og jeg fandt

snart ud af, at det skyldtes en ufrivillig pædagogisk indsats fra danske håndværkeres side. En naturlig følgeslutning heraf var, at lige meget hvilket arbejde, man var udsendt for at gøre i Grønland, måtte man til enhver tid føle det største ansvar for, hvilke påvirkninger man udsatte landets børn for, og så var der ikke langt til de højtidelige formaninger om at „vise flaget“ og „gøre sit land ære“, og gennem alle de år, jeg var i Grønland, fik jeg jævnlige lejligheder til at mindes dem. Sædvanligvis var anledningen desværre, at en eller anden af mine landsmænd ikke i tilstrækkelig grad havde følt sit ansvar.

Når man får forholdene lidt på afstand, ser man nok, at der er undskyldende momenter, først og fremmest deri, at enhver udsendt håndværker eller tjenestemand ved sin ankomst til Grønland rykker op på et trin af den sociale stige, hvor han ikke føler sig hjemme. Selv en højt kultiveret grønlandsk præst har indtægter, der ligger langt under de danske håndværkeres, og da det nu en gang også i Grønland først og fremmest er indtægten, der bestemmer ens sociale position, og der fra kolonitiden endnu hænger en vis nimbus ved enhver, der kommer fra Danmark, er der ikke noget at sige til, hvis mange ikke rigtig er på højde med situationen. Hertil kommer i særdeleshed for tjenestemændenes vedkommende, at da lønningerne i Grønland langt fra er fordelagtigere end i moderlandet, kan man ikke få tilstrækkeligt med erfarne folk til lederstillingerne, og ofte rykker unge embedsmænd ind i stillinger, de skulle vente år og dag på at få, hvis de blev hjemme.

Det behøver ikke altid at være en ulempe, da manglende erfaring til tider kan erstattes af større smidighed, og særlig i nyordningens år stilles der krav om en arbejdsindsats, som netop ungdommen har særlig gode muligheder for at honorere, men i mange situationer har det nok alligevel været forhold af denne art, der har ligget til grund for, at danske tjenestemænd ikke har slået til i visse situationer.

Milieuet i Grønland er iøvrigt så psykisk krævende for danske, at man skal være særdeles sund for ikke at blive mærket af det. De, der tager derop for at slikke sårene efter et ægteskabeligt sammenbrud, økonomisk fallit eller andre nederlag, er ulykkeligt stillede og i fare for at blive mærkede for livet.

Iøvrigt lurder milieuskaderne på enhver nyankommen, og mange kommer hurtigt til at skræve mere ud og klappe kæberne hårdere sammen om det drag om munden, der skal vise, at man er sig bevidst at være kommet op på de store vidder, hvor mænd er mænd og øl er øl! Sproget tilpasses skabelonen, og når grønlandere kommer til Danmark, gør de ofte den erfaring, „at danskerne er meget venligere her end i Grønland.“

Dette forhold må „de gamle“ fra før nyordningens tid nok tage på deres kappe, og personlig mindes jeg klart, hvorledes en af dem tog mig i skole, da jeg ville begynde at lave aftenskole i Grønland. „Det kan De s'gu godt spare Dem,“ sagde

Øjne, der nysgerrigt følger alt, hvad der sker, og ører, der lytter opmærksomt.

han, „der er ikke noget at gøre. Grønlænderne, de er tyve, røvere, mordere, banditter, gonorrister og fnattister alle til hobe! Næ, det eneste, der ville være effektivt, var at tage alle de unger, der bliver født med danske fædre, og opdrage dem på børnehjem og lade dem danne grundstammen i et nyt Grønland!“

Kære læser, inden du reagerer på den mundfuld, så forestil dig, at du er nyankommen til et lille samfund, hvor du er tvunget til at leve tæt op ad alle – også ham, der lige talte.

Jeg glemte det.

Men der kom mange flinkere fyre end jeg, og de opdrager nye flinke fyre, der ikke føler sig tyngede af at være kulturgesandter og ikke skænker Amassa en tanke.

Men Amassa er der hele tiden. Han bruger sine øjne og ører. Han er i lære. Han skal bl. a. oplæres i demokrati. Men i et land, hvor sprogvanskeligheder tit stiller sig i vejen for andre former for påvirkning, er eksemplets magt særlig stor, og på sin snørklede vej mod forståelsen af demokratiets væsen, svigtes Amassa af de polare supermænd, der føler sig frigjort for alle konventionelle hemninger.

Den store kommissionsbetænkning, der har dannet grundlaget for hele nyordningen, forudsatte en decentralisering af den grønlandske styrelse, som direkte tog sigte på en demokratisering af hele det grønlandske folk. Oplægget var godt og rigtigt, de folk, der skulle føre ideerne ud i livet, spyttede i næverne og tog fat. Og der blev slidt hårdt i det, den ros kan mange danske embedsmænd med god samvittighed indkassere, men desværre var ståstedet i alt for mange tilfælde forkert. Kommissionens uomtvisteligt demokratiske indstilling hængte vejen til hurtige resultater, og skridt for skridt gik man i det daglige arbejde og med hjemmel i ministerielle kundgørelser bort fra den store samfundsopgave, at opdrage – lad os dvæle ved det ord: *opdrage* – det grønlandske folk i folkestyrets kunst.

For det er ikke blot et spørgsmål om arbejdsmentalitet hos underordnede danske tjenestemænd, det er selve arbejdsgrundlaget, der er galt. Der findes masser af decentraliserede, formelt demokratiske organer i Grønland. De har alle et eller andet råd i Godthåb at støtte sig til. Det er der intet forkert i, og jeg behøver blot at nævne de vigtigste for at vise, hvilke vitale dele af folkets liv, det drejer sig om: Grønlands landsråd, landsrådets forretningsudvalg, boligstøtteudvalget og ankeudvalget i bebyggelsessager, befolkningskommissionen, oversundhedskommissionen, skoledirektionen, kulturrådet, radiorådet og det grønlandske forlag. Hertil kunne der drages paralleller med andre danske amter, men så kommer vi til amtmanden. Han er i Grønland blevet til intet mindre end en landshøvding, og havde man ved stillingens oprettelse kunnet forudse, hvilken uhyrlig magt de kommende år skulle læsse over på indehaveren af titlen, kunne man ikke have fundet noget bedre navn. I de fleste hjemmedanskeres ører er en landshøvding en abstraktion, og godt ville det være,

De påvirkninger, Grønlands børn er udsat for i dag, vil kunne spores i tale og sind i årene, der kommer.

om vi i det følgende kunne fastholde dette, så mine betragtninger ikke får personlig karakter.

Undersøger vi, hvorledes de førnævnte instanser i Godthåb er forbundet med ministeriet, opdager vi, at de alle har en og samme formand, nemlig landshøvdingen, og det samme har ethvert andet organ i Grønland, som kunne tænkes at have betydning i spørgsmålet om demokratiets vilkår i landet. En gennemgang af kompetence-

vilkårene for skoledirektør, landslæge, radiochef o. s. v. viser, at det ikke kun drejer sig om en kransekagefigur, man har skabt, men en leder med en arbejdsbyrde, som nok kan gøre det nødvendigt at stive sig af med en høvdingetitel! Det er indlysende, at landshøvdingen som født formand for landsrådet har stor indflydelse på lovgivningsmagten – den, som tvivler, kan blot studere landsrådsreferaterne – men han er desuden politiets øverste chef, og end ikke den beskedneste kredsdommer kan udnævnes af landsdommeren uden høvdingens sanktion. Vi er her inde på noget fundamentalt i vor forfatnings opbygning, den skarpe adskillelse mellem den lovgivende, den udøvende og den dømmende magt, men til trods for, at grundloven gælder for Grønland, kan man ikke sige det samme om dens ånd! Sammenholder man landshøvdingens formandsposter med hans administrative beføjelser, får man et uhyggeligt billede af en nyordningens administrationshøvding, hvis menneskelige aspekt bliver, at enhver anden end en supermand må blive nedbrudt på sjæl og legeme, hvis han i årevis skal holde til det pres, som stillingen pålægger ham. Det giver ganske vist muligheder for effektivitet, men et administrationssystem må ikke være så afhængigt af en enkelt mands arbejdsindsats. Så hænger demokratiets vilkår i for tynd en tråd.

Medens landshøvdingens rolle for enhver, der lever i Grønland, bliver landsfaderens – for nu at udtrykke det elskværdigt – bliver den en anden set fra Hauser Plads. I forholdet til ministeriet er han garanten for, at intet sker, som ikke er forudset eller godkendt i Ministeriet for Grønland. Næsten alt, hvad der i Grønland er udsprunget af menneskelige behov, ekspederes på et eller andet tidspunkt til ministeriet som en *sag*, der behandles på grundlag af skrivelser og ikke mindst telegrammer, som er en svøbe for den grønlandske administration i kraft af de utallige fortolkningsmuligheder, deres unaturlige, knappe sprog indebærer med tilhørende muligheder for fejltagelser og forhøjelse af blodtrykket hos den, der oprindeligt har givet anledning til *sagen*!

En af de marxistiske ideer går ud på, at det er ikke nok at se på resultatet (f. eks. en høj levestandard), men man skal også kunne godkende vejen, der er gået for at nå det. Nu er jeg nok klar over, at det ikke netop er Karl Marx, man skal argumentere med over for Ministeriet for Grønland, selv om han rigtigt fortolket som i dette tilfælde nok alligevel kunne lære os et og andet om vejen frem for Grønland; men så lad mig da henvise til en filosof som Herbert Read, som i sine opdragelsesteorier gang på gang fremhæver processens overordentlige betydning. Jeg kan måske bedst illustrere det med et eksempel fra tegnepædagogikken. De fleste børnetegninger har ikke nogen særlig værdi, når de er færdige. Selv barnet, som måske har brugt lang tid på en tegning, har forbavsende ringe interesse i det færdige arbejde. Det, der betyder noget for det, er tilblivelsen, og det er da også i denne, at den pædagogiske

værdi ligger. Under arbejdsprocessen er barnet åbent og modtageligt for påvirkninger, som sigter langt videre end til produktion af et billede til at hænge op et eller andet sted. Måske bliver det tvunget ind i et direkte samarbejde med andre, f. eks. i et gruppearbejde, og lærer derigennem social indføling og gode samarbejdsvaner. Det er noget, som alle moderne pædagoger er dybt fortrolige med, men i spørgsmålet om opdragelsen af det grønlandske folk i demokrati, gælder nøjagtig de samme grundregler. Det er ikke produktionstal, sundhedsstatistikker o. s. v. i sig selv, der tæller. Det er den vej, man er nået til dem, altså processen.

Men hvem skal så indtage pædagogens plads? Det må folketinget være selvskreven til. Man har allerede taget et forsigtigt skridt ad en vej, som burde have været en selvfølge fra starten, nemlig en kontrol af, hvorledes intentionerne virker i praksis. Jeg tænker på det humanistiske udvalg, som skulle undersøge retsreformernes virkninger i Grønland, og som, hvis det da ikke bliver kvalt af næringssorger, må kunne give stof til ikke bare eftertanke, men også handling.

Vore etnografer indlægger sig berømmelse på udforskning af fjerne kulturer. Lad dem hellere få fast arbejde for folketinget inden for vor egen danske kulturkreds. I særdeleshed i Grønland vil der foreløbigt være opgaver nok, og i en tid hvor man efterhånden er ved at identificere videnskab med teknologi, ville det være skønt at se humanisterne direkte i samfundets træksele. Og deres vej ville gå lige til Amassa. I dag er der for få, der bryder sig om, hvad han gør og tænker. Og hvorfor han gør det.

